

Goed voorbereid naar school in de gemeente Roosendaal

Nota van Bevindingen

Utrecht, augustus 2011

Integraal Toezicht Jeugdzaken is een programmatische samenwerking van:

- Inspectie voor de Gezondheidszorg
- Inspectie van het Onderwijs
- Inspectie Jeugdzorg
- Inspectie Openbare Orde en Veiligheid
- Inspectie Werk en Inkomen

www.jeugdinspecties.nl

Over Integraal Toezicht Jeugdzaken

In Integraal Toezicht Jeugdzaken (ITJ) werken vijf rijksinspecties samen: de Inspectie voor de Gezondheidszorg, de Inspectie van het Onderwijs, de Inspectie Jeugdzorg, de Inspectie Openbare Orde en Veiligheid, en de Inspectie Werk en Inkomen. ITJ onderzoekt maatschappelijke problemen van en door jongeren die een integrale aanpak vergen. Het gaat bijvoorbeeld om problemen als kindermishandeling, overgewicht, jeugdcriminaliteit, verslaving en armoede. ITJ onderzoekt de kwaliteit van de samenwerking van voorzieningen voor de jeugd en het resultaat van deze samenwerking voor de jongeren. In het ITJ-toezicht staat het belang van het kind voorop. Uitgangspunt is het Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Voorwoord

Veel problemen rondom jongeren hebben hun oorsprong in hun eerste levensjaren, zo blijkt uit onderzoek. Hoe langer gewacht wordt met het aanpakken van die problemen, hoe moeilijker het wordt om de betreffende jongeren later de (onderwijs)kansen te bieden waar ze recht op hebben. Een eenmaal opgelopen achterstand wordt nauwelijks of alleen met zeer veel moeite weer ingehaald. Integraal Toezicht Jeugdzaken (ITJ) constateerde reeds in eerdere onderzoeken naar bijvoorbeeld 'Voortijdig schoolverlaten' en 'Kindermishandeling' het belang van vroegtijdig signaleren. Gemeenten moeten dan ook goed weten om welke (kwetsbare) kinderen het gaat en hoe deze kinderen en hun ouders passende hulp kunnen krijgen ter voorkoming van achterstand. Dit is aanleiding geweest voor ITJ om onderzoek te doen naar hoe instellingen samenwerken aan een doorgaande lijn in zorg, welzijn en onderwijs.

In deze nota van bevindingen, *Goed Voorbereid Naar School*, staan de resultaten vermeld van het onderzoek in de gemeente Roosendaal. De doelgroep voor dit onderzoek zijn de kinderen die risico lopen op (taal) achterstand omdat ze opgroeien bij laagopgeleide ouders (doelgroepkinderen). Het onderzoek richt zich op de eerste zes levensjaren van die kinderen en op de samenwerking van onder andere het consultatiebureau, de peuterspeelzaal en de basisschool. Dat zijn immers de instellingen die in deze fase kinderen de kansen moeten bieden die ze verdienen.

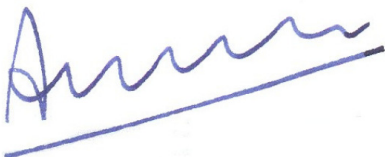
Omdat het leven van ouders en kinderen niet is opgedeeld in de werkdomeinen van de afzonderlijke instellingen is een gezamenlijke aanpak noodzakelijk. Willen we als samenleving de kansen van kinderen vergroten, dan moeten we zorgen dat instellingen dat *samen* doen. Zo'n integrale aanpak gaat niet vanzelf. Het vraagt van ons allemaal dat we over onze grenzen kijken en accepteren dat het instellingsbelang ondergeschikt is aan het belang van het kind. Met het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) heeft de gemeente daarvoor een 'instrument' in handen.

In deze nota van bevindingen doet ITJ een aantal concrete aanbevelingen voor een gezamenlijke, integrale aanpak om kinderen in Roosendaal alle kansen te geven. ITJ heeft er vertrouwen in dat de gemeente Roosendaal haar sterke punten zal uitbouwen en de verbeterpunten zal omzetten in actie.

De samenwerkende jeugdinspecties: Inspectie voor de Gezondheidszorg, Inspectie van het Onderwijs, Inspectie Jeugdzorg, Inspectie Openbare Orde en Veiligheid, Inspectie Werk en Inkomen.

Namens deze,

de inspecteur-generaal van het Onderwijs,

mevrouw drs. A.S. Roeters

Samenvatting

In het programmatisch samenwerkingsverband Integraal Toezicht Jeugdzaken (ITJ) dragen vijf rijksinspecties samen bij aan het oplossen en voorkomen van problemen rondom kinderen en jongeren. Daarbij kijkt ITJ over de grenzen van instellingen heen en stelt het perspectief van kinderen en jongeren centraal. In de periode juni 2010 tot februari 2011 voerde ITJ in de gemeente Roosendaal het onderzoek *Goed Voorbereid naar School* uit. ITJ onderzocht hoe instellingen in Roosendaal samenwerken om taalachterstanden bij kinderen in de leeftijd van nul tot en met zes jaar, die opgroeien bij laagopgeleide ouders, vroegtijdig te signaleren en effectief aan te pakken. Vanuit de toezichtrol doet ITJ op basis hiervan uitspraken over de kwaliteit van samenwerking in Roosendaal.

De resultaten van het onderzoek laten zien dat in de gemeente Roosendaal op het gebied van de taalachterstand al veel in gang is gezet en is gerealiseerd. Diverse beleids- en subsidiemaatregelen dragen eraan bij dat achterstanden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en aangepakt worden. De verschillende instellingen zijn gericht op samenwerking. Op onderdelen is sprake van een min of meer formele structuur en/of is een richting uitgezet hoe de samenwerking zich moet gaan ontwikkelen. Een voorbeeld hiervan is het in Roosendaal ingezette beleid om het peuterspeelzaalwerk dichterbij de basisscholen te brengen door de peuterspeelzalen van de Stichting Peuterspeelzalen Roosendaal (SPR) fysiek onder te brengen in de schoolgebouwen. Ook de ontwikkeling die nu gemeentebreed wordt ingezet om alle basisscholen en voorschoolse voorzieningen te laten aansluiten bij een zorgadviesteam (ZAT) is een voorbeeld van de in gang gezette ontwikkeling op het gebied van samenwerking. De ambitie van de gemeente Roosendaal dat er geen kinderen met achterstand naar de basisschool gaan, sluit naadloos aan bij het ITJ-onderzoek *Goed voorbereid naar School* en biedt een stevige basis om op voort te bouwen.

Er zijn ook uitdagingen. De gemeente en de instellingen moeten ervoor gaan zorgen dat de gezamenlijke aanpak voor de doorgaande lijn in zorg, welzijn en onderwijs voor kinderen stevig verankerd wordt. Dit proces vraagt een gerichte aansturing van de gemeente. ITJ constateert dat het actuele beleid van de gemeente ten aanzien van de samenwerking nog niet voldoende sturend is voor de professionals in het werkveld. Het beleid laat niet duidelijk genoeg zien welke specifieke resultaten ten aanzien van de samenwerking de gemeente wil bereiken en welke activiteiten instellingen moeten ondernemen om dit te realiseren.

Voor samenwerking ten aanzien van een doorgaande lijn in zorg, welzijn en onderwijs is ook nodig dat gemeente en instellingen overeenstemming hebben over de aard en omvang van het probleem van (taal) achterstand. Een goede kennis en beheersing van de Nederlandse taal is een belangrijke succesfactor in de schoolcarrière van kinderen en het ontbreken van deze kennis is dan ook een belangrijke belemmering. Gemeente en instellingen zullen zich de vraag moeten stellen hoe het probleem van taalachterstand er in Roosendaal nu precies uit ziet, wie het betreft en of iedereen deze doelgroep in beeld heeft zodat deze ook bereikt kan worden.

Een effectieve aanpak van taalachterstand vraagt vervolgens continuïteit en samenhang in de samenwerking tussen instellingen. ITJ vraagt in deze nota van bevindingen dan ook aandacht voor de werkprocessen als instellingen gaan samenwerken. Hoewel het vanzelfsprekend lijkt dat het probleem van het kind en het gezin centraal staat in een gezamenlijke aanpak ervan, blijkt in de praktijk dat dit niet zo makkelijk uitvoerbaar is. Werkprocessen van instellingen zijn vooral ingericht op het zelf uitvoeren van hulp en begeleiding en veel minder op het samen aan de slag gaan met andere instellingen. Het centraal stellen van de (taal)achterstand van het kind vraagt van de instellingen dat zij hun werkprocessen daar specifiek op inrichten. Dat kan betekenen dat het eigen werkproces ondergeschikt is aan het gezamenlijke werkproces dat nodig is om de problemen van kind en gezin op te lossen.

ITJ besteedt specifiek aandacht aan het functioneren van het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG). Het CJG heeft een centrale rol in de samenwerking tussen instellingen, dus ook bij de aanpak van taalachterstand bij jonge doelgroepkinderen. De gemeente Roosendaal heeft op drie locaties een Centrum voor Jeugd en Gezin, op één locatie is een uitgebreid informatiepunt ingericht. ITJ constateerde tijdens haar onderzoek dat de CJG's zijn nog in ontwikkeling zijn en nog zoeken naar hun rol en positie in het netwerk van zorg, welzijn en onderwijs.

Ten aanzien van de behandelde onderwerpen komt ITJ tot de volgende samenvattende conclusies:

- *Gemeente en instellingen hebben in onvoldoende mate overeenstemming over de aard en omvang van (taal)achterstand in Roosendaal;*
- *Er is in onvoldoende mate consensus over de definitie van de te bereiken doelgroep;*
- *Er is onvoldoende continuïteit in het aanbod en samenhang in de gezamenlijke aanpak van taalachterstand;*
- *Er is te weinig informatie over de gerealiseerde resultaten. Hierdoor kan de aanpak niet geëvalueerd of bijgesteld worden;*
- *Het CJG is te weinig zichtbaar in haar specifieke rol.*

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	9
1.1	Kinderen met een achterstand	9
1.2	Gemeentelijke verantwoordelijkheid.....	10
1.3	Het ITJ-onderzoek in de gemeente Roosendaal	10
1.4	Leeswijzer	11
2	Methoden en toezichtkader	13
2.1	Uitgangspunt van het onderzoek	13
2.2	Onderzoeksvraag.....	13
2.3	De selectie van de gemeente Roosendaal.....	13
2.4	Werkwijze	14
2.5	Toezichtkader	15
3	De gemeente Roosendaal	17
3.1	Kenmerken van de gemeente Roosendaal	17
3.2	Ruimte voor Jeugd.....	18
3.3	Het Centrum voor Jeugd en Gezin	19
3.4	Voorbeelden van aangetroffen samenwerking	20
3.5	Samenvattend.....	21
4	Goed voorbereid naar school in Roosendaal.....	23
4.1	Overeenstemming over aard en omvang van taalachterstand	23
4.2	Bereik van de doelgroepkinderen.....	25
4.3	Continuïteit en samenhang in de gezamenlijke aanpak.....	28
4.4	Het Centrum voor Jeugd en Gezin	30
5	Conclusies en aanbevelingen.....	33
5.1	Conclusies	33
5.2	Aanbevelingen	34
5.3	En nu verder.....	36

1 Inleiding

De meeste kinderen in Nederland gaan naar de basisschool wanneer ze vier jaar worden. Vaak kijken ze er al weken naar uit en vol vertrouwen starten ze in groep 1 of 2 om daar spelenderwijs onder meer voorbereid te worden om te leren lezen, schrijven en rekenen. In de periode daarvoor zijn de kinderen al door bijvoorbeeld het consultatiebureau gevolgd en zijn ze vaak al naar de kinderopvang en/of een peuterspeelzaal geweest.

1.1 Kinderen met een achterstand

Een kind ontwikkelt zich op verschillende gebieden zoals spraak, grove en fijne motoriek, sociale vaardigheden en leervermogen. Bij een kind met achterstand verlopen deze ontwikkelingen langzamer dan mag worden verwacht. Daar dragen meerdere factoren aan bij. Onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal is er één van. Peuters met een achterstand in taalbegrip en taalproductie lopen de meeste risico's om ook op latere leeftijd taalproblemen te ondervinden, vaak in combinatie met een leesachterstand en gedragsproblemen¹. Door taalachterstand kunnen kinderen verbale informatie missen. Kinderen begrijpen niet wat er van hen gevraagd wordt, hebben moeite met verschillende situaties in het dagelijks leven te herkennen en blijven vaak achter op bijvoorbeeld sociaal-emotioneel vlak. ITJ is van mening dat de aanpak van taalachterstanden in een doorgaande lijn een concrete en effectieve interventie is om de vicieuze cirkel van oorzaak en gevolg van achterstand te doorbreken en kinderen kansen te geven op een volwaardige maatschappelijke participatie. Om die reden kiest ITJ in dit onderzoek primair voor taal als invalshoek voor de aanpak van achterstand.

Ruim een kwart van de kinderen begint met een taalachterstand² aan de schoolloopbaan, vaak in combinatie met een vertraagde sociaal-emotionele ontwikkeling. Dat betekent landelijk ongeveer 200.000 kinderen in de leeftijd van twee tot en met vijf jaar. In de gemeente Roosendaal gaan in het schooljaar 2009-2010, 6.828³ kinderen naar de basisschool. 20,13% hiervan zijn zogenoemde achterstandskinderen⁴. Deze kinderen lopen van meet af aan het risico om onvoldoende te kunnen profiteren van de mogelijkheden die de school hun biedt. In Nederland hebben alle kinderen het recht zich conform hun mogelijkheden te ontwikkelen, maar een ongelijke startpositie maakt dat niet iedereen van dit recht gebruik kan maken. Op latere leeftijd kan taalachterstand doorwerken in een verhoogd risico op voortijdig schooluitval, werkloosheid en maatschappelijke marginaliteit⁵. ITJ richt zich in dit onderzoek op kinderen die een verhoogd risico hebben een taalachterstand te ontwikkelen, omdat één of beide ouders laagopgeleid zijn⁶. Dit zijn de *doelgroepkinderen*. Om taalachterstanden bij jonge kinderen te signaleren en aan te pakken is het nodig dat alle betrokken organisaties en voorzieningen samenwerken aan een sluitende aanpak. In dit ITJ-onderzoek staat

¹ Silva, Williams & McGee, 1987, in van Hell, 2004

² <http://www.minocw.nl/achterstanden/255/voor-en-vroegschoolse-educatie-vve.html>

³ Bron CBS, Statline

⁴ Uit 'Kinderen in Tel 2010'. Het percentage 4 t/m 12 jarigen in het primair onderwijs met een leerlinggewicht hoger dan 0.

⁵ Hell, J. van (2004) Vroege taalontwikkeling en tweetaligheid: verloop, problemen en interventies.

⁶ CFI gewichtenregeling Primair Onderwijs

die samenwerking en de resultaten daarvan voor kinderen in de leeftijd van nul tot en met zes jaar centraal.

1.2 Gemeentelijke verantwoordelijkheid

De gemeenten hebben de laatste jaren een steeds grotere wettelijke verantwoordelijkheid gekregen voor onder andere het beleid Voor- en Vroegschoolse educatie (VVE). Ook is er een steeds sterkere nadruk komen te liggen op de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het lokaal preventieve jeugdbeleid, voortkomend uit de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO)⁷, de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) en de Lokale Educatieve Agenda (LEA). Voor het bestrijden van onderwijsachterstanden ontvangt de gemeente middelen om voorschoolse educatie van goede kwaliteit te realiseren voor de doelgroepkinderen uit de gemeente. Het geld is eveneens bestemd voor andere activiteiten voor (oudere) kinderen met een grote achterstand in de Nederlandse taal, zoals schakelklassen. Op 30 september 2010 publiceerde het kabinet Rutte het regeerakkoord VVD-CDA en het gedoogakkoord met de PVV. Hierin staan maatregelen omtrent de jeugdzorg aangekondigd waarin de gemeente verantwoordelijk wordt voor alle jeugdzorg die nu onder Rijk, provincies, gemeenten, AWBZ en zorgverzekering vallen.

1.3 Het ITJ-onderzoek in de gemeente Roosendaal

ITJ onderzocht in de gemeente Roosendaal de samenwerking tussen instellingen bij de (vroeg)signalering en aanpak van taalachterstand bij kinderen in de leeftijd nul tot en met zes jaar. Met deze rapportage over de bevindingen, de conclusies en de aanbevelingen hoopt ITJ een bijdrage te leveren aan de goede voorbereiding op de basisschool van de kinderen in Roosendaal. ITJ heeft op grond van een aantal indicatoren vier gemeenten geselecteerd voor het onderzoek. In hoofdstuk 2 worden deze criteria nader toegelicht. Op basis van onder andere deze indicatoren heeft ITJ de gemeente Roosendaal gevraagd om deel te nemen aan het onderzoek *Goed voorbereid naar school*.

De gemeente Roosendaal heeft bij monde van de verantwoordelijke wethouder positief op het verzoek gereageerd. Het onderzoek is vervolgens in de periode juni 2010-februari 2011 uitgevoerd. Deze nota doet verslag van het onderzoek en biedt een overzicht van de achtergronden, conclusies en aanbevelingen. De gemeente Roosendaal heeft bij de start van het onderzoek toegezegd dat ze waar nodig, in overleg met haar samenwerkingspartners, verbeteracties zal ontwikkelen op grond van deze Nota van Bevindingen. Deze acties moeten eraan bijdragen dat in de gemeente Roosendaal de instellingen nog beter samenwerken om ervoor te zorgen dat alle kinderen goed voorbereid naar school gaan.

⁷ In de WMO zijn vijf gemeentelijke taken vastgelegd: het verstrekken van informatie aan ouders, kinderen en jeugdigen over opvoeden en opgroeien, de signalering van problemen door instellingen als jeugdgezondheidszorg en onderwijs, de toegang tot het gemeentelijke hulpaanbod, het beoordelen en toeleiden naar voorzieningen aan de hand van een 'sociale' kaart voor ouders, kinderen, jeugdigen en verwijzers, het bieden van licht pedagogische hulp (advisering en lichte hulpverlening) en het coördineren van zorg in het gezin op lokaal niveau.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 licht ITJ de onderzoeksvraag nader toe, legt uit waarom de gemeente Roosendaal is geselecteerd voor het onderzoek en gaat dieper in op de gehanteerde methoden. Ook het ITJ-toezichtkader is in dit hoofdstuk opgenomen. In hoofdstuk 3 beschrijft ITJ de lokale context van de gemeente Roosendaal en enkele voorbeelden van Roosendaalse samenwerking. Hoofdstuk 4 beschrijft de bevindingen van ITJ aan de hand van vier onderwerpen. In hoofdstuk 5 ten slotte trekt ITJ conclusies en doet aanbevelingen. Dit hoofdstuk wordt toegevoegd na hoor en wederhoor. In deze nota zijn twee korte casusbeschrijvingen opgenomen. Deze casussen illustreren de aangetroffen problematiek en de betrokkenheid van de verschillende instellingen. Het gaat om dossiers van kinderen die vanwege achterstand op taal en/of sociaal emotionele ontwikkelingen door ITJ zijn geselecteerd. Er is gekeken naar welke instellingen in de voorgaande jaren betrokken waren bij het kind en via een tijdbalk zijn de activiteiten van de verschillende instellingen aangegeven. De tijdsindicatie is globaal gehouden omdat de verschillende dossiers geen sluitend tijdsbeeld laten zien.

2 Methoden en toezichtkader

Dit hoofdstuk beschrijft de onderzoeksvragen, de reden dat de gemeente Roosendaal is geselecteerd voor het onderzoek, de methoden die ITJ heeft gehanteerd en het toezichtkader aan de hand waarvan ITJ de verzamelde gegevens heeft geanalyseerd.

2.1 Uitgangspunt van het onderzoek

Van de in totaal ruim 1,5 miljoen kinderen in het Nederlandse basisonderwijs hebben ongeveer 350.000 leerlingen een achterstand in hun taalontwikkeling⁸. Deze taalachterstand ontwikkelde zich nog voor de start van hun (basis)schoolloopbaan⁹. Het vroegtijdig signaleren van de achterstand en een gerichte aanpak om de tekorten aan te vullen zijn van wezenlijk belang voor een goede start in het basisonderwijs. ITJ onderzocht de samenwerking tussen de instellingen bij de aanpak van die taalachterstand. Door de achterstand in de taalontwikkeling zo vroeg mogelijk te signaleren en in een doorgaande lijn aan te pakken kunnen gemeente en instellingen voorkomen dat kinderen vanwege een onvoldoende taalbeheersing zich niet naar hun vermogen ontwikkelen en op meerdere terreinen een achterstand oplopen. ITJ gaat er vanuit dat de verschillende instellingen moeten samenwerken om een doorgaande lijn van signaleren en interveniëren te kunnen realiseren¹⁰. Het belang van vroegtijdig signaleren heeft ITJ in eerdere onderzoeken geconstateerd. Voorbeelden zijn de ITJ-onderzoeken naar 'Voortijdig schoolverlaten' en het ITJ onderzoek naar 'Kinder mishandeling'¹¹.

2.2 Onderzoeksvraag

Centraal in dit onderzoek staan de vragen:

"Hoe werken organisaties en voorzieningen samen om ervoor te zorgen dat bij kinderen in de leeftijd van nul tot en met zes jaar, die een taalachterstand hebben en ouders met een lage opleiding, de achterstand weggewerkt wordt?"

En hoe werken ze samen om ervoor te zorgen dat kinderen die een risico lopen op een achterstand die niet daadwerkelijk ontwikkelen?¹²

2.3 De selectie van de gemeente Roosendaal

ITJ heeft gemeenten geselecteerd waar ten minste 17 procent¹³ van de basisschoolleerlingen aanspraak maakt op de gewichtenregeling¹⁴. In de gemeente Roosendaal ligt dit percentage rond

⁸ Bron: Ministerie van OCW, Directie Primair Onderwijs

⁹ 200.000 kinderen in de leeftijd van twee tot en met vijf jaar, bron Ministerie van OCW

¹⁰ Uit "Ketens laten werken", ITJ 2006

¹¹ Zie ook www.jeugdinspecties.nl

¹² Plan van aanpak ITJ onderzoek Goed voorbereid naar school, november 2009

¹³ Voor dit percentage is gekozen om een voldoende onderscheidend vermogen te krijgen en omdat bij meer dan 10% achterstandsleerlingen ook andere leerlingen nadeel ondervinden.

de 20 procent. Bij de selectie heeft ITJ verder gekeken naar gemeenten waar relatief veel gezinnen met laagopgeleide ouders¹⁵ wonen.

ITJ heeft bij de selectie ook laten meewegen dat er nog niet eerder een ITJ-onderzoek naar een maatschappelijk probleem in de betreffende gemeente is uitgevoerd. Ten slotte is de aanwezigheid van een operationeel Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) doorslaggevend geweest bij de keuze, omdat het CJG een rol heeft in het vroegtijdig signaleren, voorkomen en aanpakken van problemen van en met kinderen¹⁶.

2.4 Werkwijze

ITJ heeft vijf methoden ingezet om de centraal vragen te kunnen beantwoorden.

Deskresearch: Om inzicht te krijgen in de lokale situatie van de gemeente Roosendaal heeft ITJ in de eerste fase van haar onderzoek schriftelijke informatie verzameld. Het ging hierbij onder andere om de gemeentelijke beleidsnotities met daarin de voornemens van de gemeente ten aanzien van jeugdbeleid en onderwijs in het algemeen en ten aanzien van het jonge kind in het bijzonder. Ook is informatie gezocht die een beeld geeft van de ontwikkelingen in het Centrum voor Jeugd en Gezin.

Interviews: ITJ voerde 29 gesprekken met vertegenwoordigers van instellingen, om inzicht te krijgen in aanbod en werkwijze van de betrokken organisaties. ITJ is zich bewust van het feit dat er naast onderstaande instellingen nog meer zijn die ook een bijdrage leveren bij de aanpak van taalachterstand. Op basis van de informatie uit de interviews heeft ITJ een beeld gekregen van de activiteiten in Roosendaal op dit terrein. ITJ sprak met de Thuiszorg West-Brabant, GGD West-Brabant, Bureau Jeugdzorg, Traverse (organisatie voor maatschappelijk welzijn), Stichting MEE West-Brabant, Integrale Vroeghulp, De Kober groep (organisatie voor kinderopvang), het Katholiek Primair Onderwijs (KPO), Stichting Peuterspeelzalen Roosendaal (SPR), Avicenna (Transcultureel advies en toeleiding), het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG), Stichting Don Bosco (speciale begeleiding voor jeugd en gezin), SIW (Sterk in Welzijn), Tender (organisatie voor jeugd en opvoedhulp) het samenwerkingsverband Weer Samen Naar School (WSNS), de betrokken beleidsambtenaren en de coördinerend leerplichtambtenaar. Daarnaast interviewde ITJ de intern begeleiders en leidsters van de hierna genoemde basisscholen en peuterspeelzalen. ITJ bezocht de basisscholen De Gezellehoek, De Kroevendonk, De Appel, De Vlindertuin, De Klimroos en de speciale basisschool De Sponder. Van de peuterspeelzalen zijn Peuterspeelzaal Peuterdijk, Pippeloentje, De Boefjes, Harlekijntje en peutergroep De Kroevendonk betrokken in het onderzoek.

¹⁴ De gewichtenregeling in het basisonderwijs is een regeling die bepaalt voor welke kinderen een school extra middelen ter beschikking krijgt voor het wegwerken van onderwijsachterstanden. Vanaf 2006 is het opleidingsniveau van de ouders de bepalende factor hiervoor.

¹⁵ Het gaat om ouders of verzorgers met een opleiding die niet hoger is dan lbo,vbo, praktijkonderwijs of VMBO-basis of kaderberoepsgerichte leerweg.

¹⁶ Naast de gemeente Roosendaal zijn de gemeenten Zaanstad, Halderberge en Tilburg geselecteerd.

Dossieronderzoek: ITJ heeft in totaal 62 dossiers bestudeerd van 36 kinderen van wie de resultaten achterbleven. Er is onderzocht welke instellingen betrokken waren en indien van toepassing hoe ze hebben samengewerkt om een doorgaande lijn te realiseren.

Gesprekken met ouders: ITJ heeft met tien ouders een gesprek gevoerd over hun persoonlijke ervaringen in de aanpak van achterstand bij hun kinderen. Het ging om ouders van kinderen van wie ITJ ook het dossier heeft geanalyseerd.

Versnellingskamer: Een versnellingskamer is een methode om met meerdere deelnemers tegelijk digitaal over onderwerpen te brainstormen en in een korte tijd meningen en ideeën te genereren. Op 28 september 2010 hebben in twee sessies dertien vertegenwoordigers van verschillende instellingen deelgenomen aan deze versnellingskamer. Deze bijeenkomsten hadden tot doel om feiten, standpunten en oplossingen te verzamelen over de signalering en de aanpak van taalachterstanden en over de samenwerking tussen instellingen rond die aanpak. Zowel managers als uitvoerende professionals namen deel aan de versnellingskamer.

2.5 Toezichtkader

ITJ gaat ervan uit dat verschillende sectoren, professionals en instellingen moeten samenwerken om taalachterstand vroegtijdig te signaleren en de juiste interventies uit te voeren, zodat de kinderen zonder achterstand kunnen doorstromen naar groep 3 van de basisschool. Een goede samenwerking voldoet aan de acht kwaliteitscriteria die ITJ heeft ontwikkeld.

Tabel 1: De acht kwaliteitscriteria voor goede samenwerking¹⁷.

Kwaliteitscriterium	Uitleg
Doelconvergentie	Er bestaat overeenstemming tussen ketenpartners over het gezamenlijk doel van de keten om het probleem te voorkomen en te verminderen.
Gedeelde probleemanalyse	De ketenpartners hebben een gedeelde analyse van het probleem. Dit moet leiden tot een gedeeld beeld van de oorzaken, de omvang en de aangrijpingspunten om het probleem te voorkomen en te verminderen.
Ketenregie	Verschillende organisaties en voorzieningen werken efficiënt samen om aan het probleem van de jongere te werken. Activiteiten worden op elkaar afgestemd om het doel van de keten te realiseren.
Informatiecoördinatie	Gegevens die nodig zijn om het gezamenlijk doel te bereiken, worden verzameld, vastgelegd en uitgewisseld.
Bereik van de keten	De organisaties weten op welke jongeren en welk deel van het probleem de keten zich richt en hebben zicht op jongeren die zij wel en niet bereiken met het gezamenlijke of afzonderlijk aanbod.
Continuïteit in de keten	De activiteiten in de keten vinden ononderbroken plaats.
Oplossingsgerichtheid	De activiteiten van ketenpartners zijn gericht op het verminderen of voorkomen van het probleem en zijn afgestemd op de behoeften van jongeren. De afzonderlijke activiteiten van ketenpartners worden daartoe op elkaar afgestemd.
Systematische evaluatie en verbetering	Er vindt een systematische evaluatie plaats van de (keten)aanpak om de kwaliteit van de ketendoelen en het bereiken van de beoogde effecten te waarborgen en verbeteren.

¹⁷ Dit toezichtkader heeft ITJ in 2008 vastgesteld.

ITJ gebruikt de kwaliteitscriteria als leidraad voor de beoordeling van de verzamelde gegevens. In dit onderzoek zijn de kwaliteitscriteria bij elkaar genomen en geclusterd in de volgende onderwerpen:

Overeenstemming over aard en omvang van taalachterstand:

Een gemeenschappelijke aanpak van taalachterstand vraagt om een gemeenschappelijke analyse van aard en omvang van het probleem en om een gemeenschappelijk doel dat de samenwerkende instellingen ook in de dagelijkse praktijk verbindt. De partijen moeten het dus eens zijn over de aard van de problemen waar een oplossing voor moet komen. Ook moeten ze overeenstemming hebben over wie daarbij welk aandeel moet leveren. (ITJ kwaliteitscriteria: gedeelde probleemanalyse, doelconvergentie).

Bereik van de doelgroepkinderen:

Het bereiken van alle kinderen in de leeftijd van nul tot en met zes jaar die risico lopen op (taal)achterstand met een extra aanbod zodat zij goed voorbereid worden op de basisschool vraagt samenwerking tussen de betrokken instellingen en overeenstemming over wie de te bereiken doelgroep precies is. (ITJ kwaliteitscriteria: doelconvergentie en bereik van de keten, informatiecoördinatie).

Continuïteit en samenhang in de gezamenlijke aanpak:

Een goede gezamenlijke aanpak is integraal. Dat betekent dat de instellingen hun activiteiten op elkaar hebben afgestemd en dat de continuïteit voor het kind centraal staat. Er is ook een gemeenschappelijk gedragen visie nodig die ervoor zorgt dat de werkprocessen doorlopen tot voorbij de muren van de verschillende instellingen. Dat moet leiden tot één gezin, één plan en een centrale casusregievoering. (ITJ kwaliteitscriteria: doelconvergentie, gedeelde probleemanalyse, oplossingsgerichtheid, ketenregie, continuïteit in de keten, informatiecoördinatie, systematische evaluatie en verbetering).

En omdat ***Het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG)*** een centrale rol heeft in de samenwerking tussen instellingen, en dus ook bij de gezamenlijke aanpak van taalachterstand bij jonge doelgroepkinderen, besteedt ITJ specifiek aandacht aan het functioneren van het CJG. Hierbij gaat het om de kwaliteit van de samenwerking tussen instellingen binnen en buiten het CJG. (ITJ kwaliteitscriteria: ketenregie, bereik van de keten, continuïteit in de keten, informatiecoördinatie).

3 De gemeente Roosendaal

Dit hoofdstuk schetst een beeld van de lokale context. Wat zijn de demografische kenmerken van de gemeente Roosendaal, welke beleidsmaatregelen neemt de gemeente die voor het ITJ onderzoek relevant zijn en welke voorbeelden van samenwerking heeft ITJ aangetroffen? Vanwege de positie die het CJG in het onderzoek inneemt, beschrijft ITJ in dit hoofdstuk ook kort het CJG in Roosendaal.

3.1 Kenmerken van de gemeente Roosendaal

De gemeente Roosendaal is een middelgrote gemeente in West-Brabant. Ze ligt tussen de havensteden Rotterdam en Antwerpen. In de zes kernen, Roosendaal, Nispen, Wouw, Wouwse Plantage, Heerle en Moerstraten die behoren tot de gemeente Roosendaal wonen in totaal 77.504 inwoners¹⁸. De kern Roosendaal, met 67.443 inwoners¹⁹, is de grootste. 5.766 kinderen zijn hier zes jaar en jonger. In onderstaande tabel is een verdeling van deze kinderen in leeftijd te zien.

tabel 1 Aantal kinderen van zes jaar of jonger op 1 januari 2010²⁰

Aantal kinderen	leeftijd
914	6 jaar
866	5 jaar
779	4 jaar
797	3 jaar
805	2 jaar
790	1 jaar
815	0 jaar

In totaal bezochten in het schooljaar 2009-2010 6.828 kinderen de basisschool. Van deze kinderen heeft 20 procent een gewicht volgens de gewichtenregeling. Het ITJ-onderzoek richt zich op de kinderen die in de kern Roosendaal de basisschool of peuterspeelzaal bezoeken. Roosendaal is een gemeente met relatief weinig jongeren. In de periode tot 2025 verwacht de gemeente dat het aantal 0-14 jarigen in gemeente zal afnemen. Nu is het aandeel van deze categorie nog 17 procent van de totale bevolking, naar verwachting zal dit zakken naar 14 procent. Deze daling is in de leeftijdsgroep 0-15 jarigen al zichtbaar, maar geldt niet voor de groep kinderen van Marokkaanse herkomst in de leeftijd van 0-6 jaar. In 2007 bracht de gemeente Roosendaal de notitie 'Jeugd in Beeld'²¹ uit. Hieruit blijkt dat 28 procent van de jongeren van 0-23 jaar een niet-Nederlandse afkomst heeft en dat 23 procent van de jongeren opgroeit bij laagopgeleide ouders²². In de gemeente Roosendaal zijn vooral veel inwoners van Marokkaanse en Turkse herkomst. In toenemende mate komen ook Poolse arbeidsmigranten naar Roosendaal.

¹⁸ November 2010, gemeente Roosendaal

¹⁹ Nispen 1.586, Wouw 4.856, Heerle 1.830, Moerstraten 663, Wouwse Plantage 1.153.

²⁰ Bron: CBS

²¹ Jeugd in beeld, gemeente Roosendaal juni 2007

²² vader of moeder met maximaal een lbo-opleiding

De gemeente Roosendaal wil ervoor zorgen dat iedere burger kan meedoen in de samenleving, dat niemand wordt uitgesloten en dat mensen zichzelf kunnen redden, zo staat in het Collegeprogramma 2006-2010: *'Hart voor Roosendaal en haar toekomst'*. In het collegeprogramma Roosendaal 2010-2014: *'Duurzaam kiezen, samen investeren in de kwaliteit van Roosendaal'*, neemt de gemeente zich voor om het nieuwe meerjaren WMO-beleid overkoepelend te laten zijn voor alle ontwikkelingen op het gebied van welzijn, zorg, gezondheid, sport, cultuur, jeugd en participatie. Als onderdeel van het nieuwe beleid, wordt een nieuw actieprogramma Jeugd opgesteld waarbij de eigen kracht van het gezin en de jongere uitgangspunt zijn. De aandacht gaat hierbij uit naar drie domeinen: thuis in het gezin, op school en buiten op straat. De focus wordt gelegd bij de doelgroepen die extra ondersteuning nodig hebben. Het standpunt van de gemeente Roosendaal is dat geen enkel kind met achterstand naar de basisschool mag gaan²³. Vanaf 1 augustus 2006 dragen de schoolbesturen en de gemeente gezamenlijk de verantwoordelijkheid om achterstanden zo effectief en efficiënt mogelijk te voorkomen en zo nodig te bestrijden. Hierover is intensief overleg tussen scholen, gemeente en andere belanghebbenden opgestart. Dit overleg heeft geleid tot het opstellen van de lokale educatieve agenda (LEA). In Roosendaal wordt de samenwerking vormgegeven via de Stuurgroep Educatie Roosendaal (STER). Hierin zijn de besturen vertegenwoordigd van het primair en voortgezet onderwijs, Stichting Peuterspeelzalen Roosendaal, Sterk In Welzijn, Thuiszorg West-Brabant en de Gemeente. De STER wordt ondersteund door de Werkgroep Educatie Roosendaal (WER), waarin ook alle partners vertegenwoordigd zijn. Deze overlegstructuur zal in de nabije toekomst wijzigen. In plaats van de STER en WER zal gebruik worden gemaakt van bestaande overleggen en overlegstructuren om input en realisatie van de LEA te bewerkstelligen.

3.2 Ruimte voor Jeugd

In de afgelopen jaren heeft de gemeente Roosendaal diverse beleidsvoornemens geformuleerd en uitgevoerd om jonge kinderen goed voor te bereiden op hun schoolloopbaan. De centrale doelstelling van het jeugdbeleid is om te streven naar optimale ontplooiing van jeugd naar maatschappelijke zelfstandigheid en deelname aan maatschappelijk leven. De gemeente sluit met haar beleid aan op wet- en regelgeving. In de beleidsdocumenten van verschillende instellingen wordt deze lijn naar de uitvoeringspraktijk doorgetrokken. Hieronder volgt een aantal beleidsmaatregelen en de documenten waarin dit beschreven wordt. ITJ wil deze vanwege het belang voor het onderzoek *Goed voorbereid naar school* benadrukken. ITJ merkt hierbij wel op dat met uitzondering van het collegeprogramma 2010-2014 *'Duurzaam kiezen, samen investeren in de kwaliteit van Roosendaal'* en het de gemeentelijke beleidsdocumenten die ITJ bestudeerd heeft betrekking hebben op de periode tot 2010. Na afronding van het ITJ-onderzoek is op 12 juli 2011 het uitvoeringsplan Lokale Educatieve Agenda 2011-2014 vastgesteld in het college van Burgemeester en Wethouders.

²³ Uit: 'De lokale educatieve agenda, gemeente Roosendaal', oktober 2007

Voorbeelden zijn:

- *Het collegeprogramma 2010-2014*: 'Duurzaam kiezen, samen investeren in de kwaliteit van Roosendaal';
- *Lokale Educatieve Agenda oktober 2007-2010*: de Lokale educatieve agenda 2007-2010 en de evaluatie 2010 geven zicht op het door gemeente en schoolbesturen gevoerde lokale onderwijsbeleid;
- *Uitvoeringsplan Lokale Educatieve Agenda 2011-2014*. Dit uitvoeringsplan is vastgesteld nadat het ITJ-onderzoek is afgerond en niet betrokken in het onderzoek;
- *Jeugd in beeld*: de notitie 'Jeugd in Beeld' is in 2007 in opdracht van het college van burgemeester en wethouders tot stand gekomen. De notitie beschrijft in het eerste deel de belangrijkste landelijke en regionale ontwikkelingen op het gebied van jeugd. Het tweede deel bevat een analyse van de belangrijkste kerngegevens van de jeugd in Roosendaal;
- *Ruimte voor Jeugd en de evaluatie Ruimte voor Jeugd*: de gemeente Roosendaal heeft de doelen voor het jeugdbeleid 2004-2009 vastgesteld in de kadernota 'Ruimte voor Jeugd', in 2007 aangevuld met het 'Actieplan Jeugd'. In juli 2010 is het jeugdbeleid geëvalueerd. De resultaten daarvan zijn beschreven in de 'Evaluatie Ruimte voor Jeugd';
- *Subsidiecontract gemeente Roosendaal, de Stichting Thuiszorg en de Stichting Peuterspeelzalen Roosendaal*: in dit contract wordt geregeld dat de Stichting Thuiszorg kinderen in de leeftijd van twee tot vier jaar die in aanmerking komen voor een VVE-aanbod, leiden naar de Stichting Peuterspeelzalen die dit aanbod verzorgt. De gemeente Roosendaal spant zich in om in 2012 een 100 procent dekkend aanbod van VVE-plaatsen en een 100 procent bereik van de doelgroep te realiseren²⁴;
- *Convenant jeugdzorg*: de gemeente Roosendaal heeft een convenant met de provincie Noord-Brabant afgesloten om de aansluiting met jeugdzorg te realiseren. Als onderdeel van deze afspraken zorgt de gemeente Roosendaal ervoor dat elke school een beroep kan doen op schoolmaatschappelijk werk;
- *Zorg voor Jeugd*: de gemeente Roosendaal participeert in de provinciale samenwerking op het gebied van de jeugd. Onderdeel hiervan is de invoering van het signaleringssysteem 'Zorg voor Jeugd'. Ook de Roosendaalse instellingen zijn hierop aangesloten;
- *Koersdocument SPR 2010-2014*: in dit beleidsdocument worden de visie op de ontwikkeling van het peuterspeelzaalwerk en de beleidsvoornemens beschreven voor de periode 2010-2014;
- *Bedrijfsplan CJG Roosendaal oktober 2008*: het bedrijfsplan CJG beschrijft de visie op de ontwikkeling van het CJG in Roosendaal.

3.3 Het Centrum voor Jeugd en Gezin

Het Centrum voor Jeugd en Gezin Roosendaal is gesitueerd op drie locaties in de wijken Westrand, Langdonk en Kalsdonk. Daarnaast is er een uitgebreid informatiepunt in Wouw. De gemeente Roosendaal kiest onder meer voor toegankelijkheid van de dienstverlening voor haar inwoners en geeft daarom op wijkniveau vorm aan het CJG. In het CJG werken de kernpartners, de gemeente Roosendaal, Stichting Thuiszorg West-Brabant, de GGD West-Brabant, De Sponder, Traverse,

²⁴ Evaluatie ruimte voor jeugd 2010

Bureau Jeugdzorg Noord-Brabant en de ketenpartners De Zuidwester jeugdzorg, Stichting MEE, SIW en Tender jeugdzorg samen aan een netwerk van zorg rondom kinderen en gezinnen. In de samenwerking staat het kind centraal, het uitgangspunt voor de samenwerking is één kind- één plan, één gezin-één plan.²⁵

De komst van het CJG en de ontwikkeling van de zorgadviesteam (ZAT's) betekent dat er een onderscheid gemaakt wordt in de lokale zorgstructuur. Het is de bedoeling dat de ZAT's zich gaan richten op lichte, enkelvoudige schoolgerelateerde problematiek rondom het kind. De al functionerende buurtnetwerken zijn per 1 september 2010 overgegaan in het ketenpartneroverleg van het CJG. Hierin worden de meervoudige problematiek en de zorg rondom gezinssituaties op elkaar afgestemd.

3.4 Voorbeelden van aangetroffen samenwerking

De ambitie van de gemeente en instellingen in Roosendaal om het risico op taalachterstand in een vroeg stadium te signaleren, heeft tot een aantal voorbeelden van samenwerking geleid:

- De gemeente subsidieert de peuterspeelzalen. Hierdoor betalen ouders een minimale bijdrage voor de opvang in de peuterspeelzaal;
- De consultatiebureaus hebben een indicerende functie voor het VVE-aanbod op de peuterspeelzalen van de SPR en voor de programma's Opstapje, Instapje en de Voorleesexpress;
- Alle basisscholen kunnen een beroep doen op het schoolmaatschappelijk werk vanuit Traverse. Het schoolmaatschappelijk werk is verankerd in het CJG. Het schoolmaatschappelijk werk is een belangrijke verbindende schakel tussen de hulpverlening en de scholen;
- Het project Integrale Vroeghulp wordt bij veronderstelde ontwikkelingsachterstanden bij jonge kinderen regelmatig ingeschakeld voor diagnostiek en behandeling. In dit project werken verschillende disciplines effectief samen in het kader van vroegsignalering;
- De Stichting Tender biedt de medewerkers van peuterspeelzalen deskundigheidsbevordering in onder meer *'het signaleren van problemen bij peuters'*;
- De Stichting Thuiszorg West-Brabant biedt de mogelijkheid van observatie aan van (opvallend) gedrag van jonge kinderen tijdens het bezoek aan de peuterspeelzaal;
- In Roosendaal zijn de peuterspeelzalen van de SPR ondergebracht in de schoolgebouwen van het basisonderwijs. Hiermee wordt de samenwerking en de doorgaande lijn bevorderd;
- De zorgadviesteam voor het basisonderwijs worden gemeentebreed ingericht. De GGD coördineert deze ontwikkeling. Alle basisscholen en voorschoolse voorzieningen zijn/of worden binnenkort aangesloten op een zorgadviesteam;
- In Roosendaal zijn drie leerplichtambtenaren actief betrokken bij de zorg voor leerlingen in het basisonderwijs.

²⁵ Evaluatie ruimte voor jeugd 2010

3.5 Samenvattend

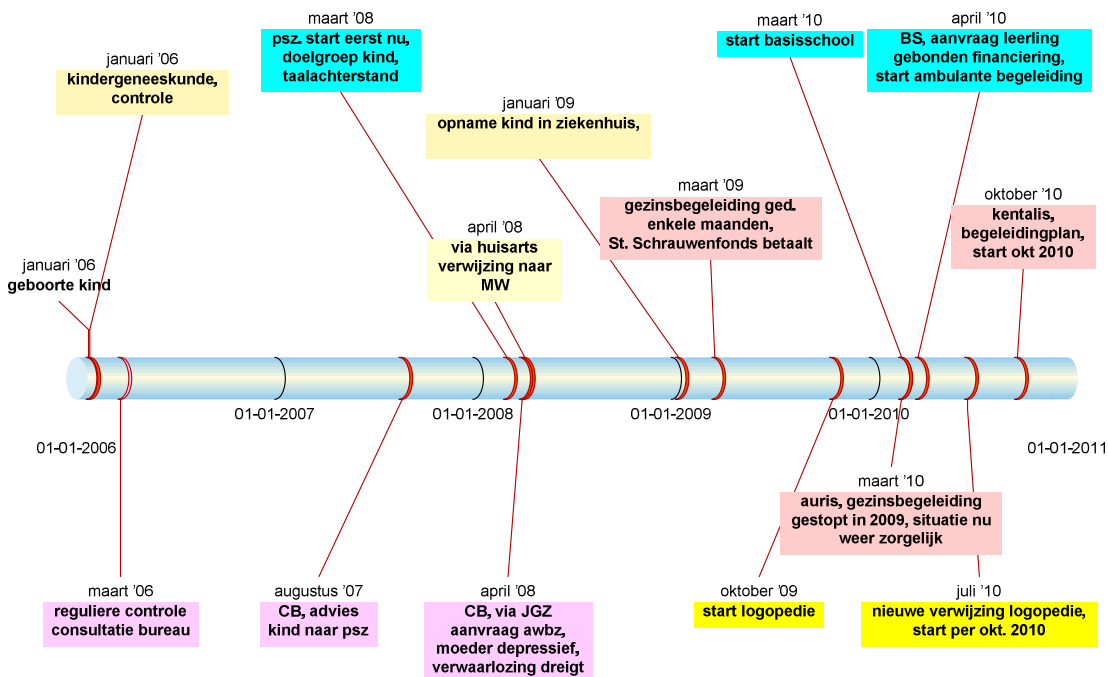
De ambitie van de gemeente Roosendaal is om alle kinderen zonder achterstand te laten starten op de basisschool en te streven naar optimale ontplooiing en ontwikkeling van de jeugd. In Roosendaal is een goede basis aanwezig om deze ambitie te verwezenlijken. Dit blijkt onder meer uit de voorbeelden van de aangetroffen samenwerking. Tijdens het ITJ-onderzoek zijn de ontwikkelingen in de gemeente Roosendaal voortgezet. Zo ontwikkelt het ketenpartneroverleg zich verder tot vijf zorgadviesteams voor de basisschool. Deze ZAT's kunnen, indien nodig, worden opgeschaald naar consultatieve teams. Ook is, naar de mening van de gemeente Roosendaal, de coördinerende rol van het CJG in het netwerk verder versterkt.

4 Goed voorbereid naar school in Roosendaal

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van het ITJ-onderzoek. De bevindingen worden aan de hand van vier onderwerpen beschreven. Deze onderwerpen zijn toegelicht in hoofdstuk 2. Ter inleiding start het hoofdstuk met een korte casus.

Een voorbeeld van de noodzaak tot integrale aanpak

Esmee is het middelste kind in een gezin met vader, moeder, broertje en zusje. Tijdens de zwangerschap heeft moeder hulp van Thuiszorg. Als Esmee anderhalf jaar oud is, adviseert het consultatiebureau om haar aan te melden bij de peuterspeelzaal, maar de ouders aarzelen. Als zij twee is, herhaalt het consultatiebureau dit advies vanwege taalachterstand. Omstreeks dat moment legt de huisarts van het gezin contact met het maatschappelijk werk en vraagt het consultatiebureau op aangeven van de peuterspeelzaal gezinsbegeleiding aan. De reden daarvoor is dat moeder depressief is en de verzorging van het gezin niet aan kan; er zijn meerdere problemen in het gezin. Esmee is dan drie jaar oud en krijgt medische problemen. De gezinsbegeleider komt een jaar na de aanvraag en vertrekt na drie maanden. Een jaar later is de gezinssituatie weer zorgelijk. Intussen heeft Esmee via het consultatiebureau logopedische hulp ontvangen. De basisschool heeft een "Rugzak" (leerlinggebonden financiering) aangevraagd en biedt met ondersteuning van de ambulante begeleider op Esmee afgestemd onderwijs. Ook start er een vervolgtraject bij logopedie.

4.1 Overeenstemming over aard en omvang van taalachterstand

Om effectief het probleem van taalachterstand bij nul- tot en met zesjarigen aan te pakken, moeten alle instellingen goed zicht hebben op deze problematiek. Een gemeenschappelijk referentiekader is hierbij belangrijk. In de Lokale Educatieve Agenda 2007-2010 beschrijft de gemeente haar visie op het onderwijs. Voor het gemeentelijk onderwijsbeleid vertaalt deze visie zich in de volgende doelstelling:

"Wij scheppen ontwikkelingskansen voor iedereen door middel van een gedifferentieerd en kwalitatief goed onderwijsaanbod, dat aansluit bij de behoefte van de samenleving."²⁶

ITJ constateert dat elke instelling werkt vanuit de eigen visie op en analyse van het probleem. De informatie van de afzonderlijke instellingen wordt niet ingebracht als input voor een gemeenschappelijk beeld van de aard en de omvang van het probleem. De gemeenschappelijke visie blijft daardoor beperkt tot de gemeentelijke noties over de noodzaak van een sluitende aanpak van taalachterstand bij jonge kinderen. In de gesprekken met de verschillende professionals komen meer gedetailleerde opmerkingen aan de orde over de aard en de omvang van de problematiek van achterblijvende taalontwikkeling. Zo geven zij aan dat uit het DD-JGZ (digitaal dossier jeugd gezondheidszorg) en het signaleringssysteem 'Zorg voor Jeugd' blijkt dat in het werkgebied van Thuiszorg West-Brabant 5 à 10 procent van de kinderen in een (multi)probleem gezin wordt geboren. Dit komt ongeveer neer op 75 kinderen per jaar. Veelal zijn dit de kinderen die later worden geïndiceerd als risicokind. Ook noemen de professionals de toename van de gezinnen van Poolse arbeidsmigranten. Voor de gemeente Roosendaal zou dit neerkomen op tientallen kinderen. Dit betreft eveneens kinderen die een risico lopen op taalachterstand. ITJ heeft niet kunnen waarnemen dat dit soort informatie wordt betrokken in een gezamenlijk debat over het probleem van taalachterstand.

Een voorbeeld van het ontbreken van overeenstemming over de aard van het probleem is het ontbreken van een gemeenschappelijke visie op tweetalig opvoeden. Het consultatiebureau adviseert de ouders om hun jonge kinderen in de eigen taal aan te spreken. De Nederlandse taalverwerving moet dan vooral een aanvang krijgen op de peuterspeelzaal en op de basisschool. ITJ heeft in haar onderzoek niet aangetroffen dat het consultatiebureau en de bij het jonge kind betrokken instellingen deze visie met elkaar hebben gedeeld. Evenmin heeft ITJ gemerkt dat deze instellingen de consequenties ervan voor het aanbod van de voorschoolse voorzieningen en programma's en later voor aansluiting op het aanbod van de basisschool, hebben besproken en verkend. Op basis hiervan constateert ITJ dat elke instelling vanuit de eigen kijk op de problematiek oplossingen aandraagt.

ITJ heeft niet kunnen vaststellen dat instellingen een gemeenschappelijke kijk hebben op het probleem van taalachterstand, de verschillende oorzaken en de aanpak ervan.

Samenvattend

De gezamenlijke aanpak van taalachterstand wordt belemmerd door het ontbreken van overeenstemming over de aard en de omvang van het probleem. ITJ constateert dat instellingen hun kijk op en ervaring met het probleem en de informatie die zij ter beschikking hebben weinig delen met anderen. Hierdoor ontbreekt een gemeenschappelijk gedragen visie op het probleem en de aanpak ervan.

²⁶ Evaluatie LEA

4.2 Bereik van de doelgroepkinderen

De gemeente is verantwoordelijk voor een dekkend aanbod van voorschoolse educatie. Met dit aanbod wil de gemeente voorkomen dat kinderen een achterstand hebben als ze naar de basisschool gaan. De ambitie van de gemeente is om in 2012, 100 procent van de doelgroepkinderen te bereiken via dit voorschoolse aanbod. Hieronder beschrijft ITJ de instellingen die zij heeft bezocht en die een rol spelen bij het bereiken van kinderen van nul tot zes jaar die risico lopen op (taal)achterstand. ITJ gaat verder in op de vraag of alle kinderen in beeld zijn en of instellingen gemeenschappelijke criteria hanteren bij de definitie van de doelgroep.

Het consultatiebureau: voor ouders met kleine kinderen is het consultatiebureau meestal de eerste professionele instelling die hen ondersteunt bij de verzorging en opvoeding van hun kinderen en die de ontwikkeling van de kinderen gedurende de eerste jaren volgt. In Roosendaal zijn de consultatiebureaus onderdeel van de Stichting Thuiszorg West-Brabant. Het consultatiebureau volgt of de kinderen in de leeftijd van nul tot vier jaar zich naar verwachting ontwikkelen. Uit de dossiers en de interviews blijkt dat de medewerkers van het bureau structureel alle ouders wijzen op de mogelijkheid hun kinderen op te geven voor de peuterspeelzaal. Bij een afwijkende ontwikkeling verwijzen zij naar de daartoe geëigende instellingen. Het consultatiebureau heeft risicofactoren geformuleerd aan de hand waarvan zij vaststellen of voor een kind een VVE-indicatie kan worden afgegeven. Deze risicofactoren zijn: sociaal-medische factoren, sociaal-culturele factoren, sociaal-economische factoren en taalachterstand.

De Stichting Peuterspeelzalen Roosendaal: peuters die voor een VVE-indicatie in aanmerking komen kunnen een peuterspeelzaal van de Stichting Peuterspeelzalen Roosendaal (SPR) niet voor twee, maar voor vier dagdelen bezoeken. Twee dagdelen worden bekostigd door de gemeente. In incidentele gevallen kan via het consultatiebureau een beroep worden gedaan op middelen vanuit de stichting 'Het Schrauwenfonds'²⁷ om ouders (financieel) in de gelegenheid te stellen hun kind (extra dagdelen) op een PSZ te plaatsen. Kenmerkend voor de situatie in de gemeente Roosendaal is dat gemeente Roosendaal in juli 2009 de SPR heeft opgedragen om het peuterspeelzaalwerk fysiek onder te brengen in de schoolgebouwen van het primair onderwijs²⁸. Hierdoor is sprake van een structuur waarin samenwerking tussen het peuterspeelzaalwerk en het basisonderwijs goed te realiseren is.

Kobergroep: de Kobergroep is een van de commerciële organisaties voor kinderopvang in de regio Roosendaal. De Kobergroep biedt professionele kinderopvang in peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang. De Kobergroep heeft geen subsidierelatie met de

²⁷ Iedereen kan een aanvraag doen voor een tegemoetkoming in de kosten die gemaakt worden voor jeugdigen en jongvolwassenen of het gezin / instelling waar de jeugdige verblijft. Uit de aanvraag moet blijken dat de kosten noodzakelijk zijn en waarom de verantwoordelijke personen -ouders en instellingen - de te maken kosten niet kunnen betalen. Tevens moet duidelijk worden aangegeven om welke uitgaven het gaat. En er moet worden aangetoond dat alle voorliggende voorzieningen zijn benut om een tegemoetkoming te ontvangen.

²⁸ Lokale educatieve agenda 2007-2011

gemeente. In principe verwijst het consultatiebureau de voor VVE geïndiceerde kinderen niet door naar een locatie van de Kobergroep. Op de locaties van de Kobergroep wordt wel met een beredeneerd en methodisch aanbod gewerkt aan onder meer de taalontwikkeling van peuters.

Sterk in Welzijn (SIW): Sterk in Welzijn is een professionele welzijnsonderneming die werkzaam is in de gemeenten Roosendaal, Rucphen en Bergen op Zoom. Zij biedt de programma's 'Instapje' en 'Opstapje' aan (kansarme) kinderen in de leeftijd 1-2 jaar en 2-4 jaar om een betere aansluiting te bevorderen op respectievelijk de peuterspeelzaal en de basisschool. Opleide beroepskrachten bezoeken moeders en kinderen in de thuissituatie. Hier bieden zij de kinderen spel- en leeservaringen en geven ze de moeders handreikingen voor het stimuleren van de ontwikkeling van hun kind. In Roosendaal zijn het vooral de allochtone gezinnen die meedoen. Via deze programma's werden in 2010 65 kinderen naar de peuterspeelzaal geleid.

Traverse, organisatie voor maatschappelijk werk en welzijnswerk: in het kader van de aanpak van taalachterstand biedt Traverse het project 'de Voorleesexpress' aan. Op indicatie van het consultatiebureau worden kinderen met een taalachterstand wekelijks thuis voorgelezen door vrijwilligers om de taalontwikkeling van kinderen te stimuleren en de taalomgeving in huis te verrijken.

Stichting Don Bosco: de Stichting Don Bosco biedt specifieke (buitenschoolse) opvang voor kinderen van 2-17 jaar. Voor de kinderen van 2-4 jaar is Don Bosco met de SPR overeengekomen om de activiteiten aan te bieden op de middagen dat er geen peuterspeelzaalactiviteiten plaatsvinden. De kinderen kunnen zonder indicatie bij Don Bosco terecht.

Avicienna (Transcultureel advies en toeleiding): de medewerkers van deze organisatie bieden vooral ondersteuning en expertise op het gebied van transcultureel werken. Omdat een deel van de doelgroep bestaat uit kinderen uit allochtone gezinnen is een goede afstemming van het professionele handelen op de kenmerken van dit deel van de doelgroep van belang.

Het basisonderwijs: hoewel de leerplichtwet pas vanaf vijf jaar voorschrijft dat ouders verplicht zijn hun kinderen in te schrijven op een school en er op toe te zien dat deze regelmatig bezocht wordt, gaan de meeste kinderen vanaf vier jaar naar de basisschool. De basisscholen ontvangen via de ouders een overdrachtformulier van de peuterspeelzaal. In geval van zorg om een leerling wordt eerder afgestemd met de basisschool.

Alle kinderen in beeld

Uit de hierboven beschreven opsomming blijkt dat verschillende instellingen betrokken zijn bij het bereiken van kinderen die risico lopen op een (taal)achterstand. ITJ constateert dat het consultatiebureau in Roosendaal een cruciale rol heeft bij het signaleren van (risico op) (taal)achterstand en de verwijzing naar instellingen met een passend aanbod. ITJ heeft waargenomen dat het consultatiebureau in dit kader vooral samenwerkt met SPR en SIW en Traverse, maar ook naar Don Bosco worden kinderen doorverwezen. Het VVE-aanbod wordt

uitgevoerd op de peuterspeelzalen van de SPR. Het consultatiebureau en de SPR informeren elkaar periodiek over afgegeven indicaties en ingeschreven kinderen om zicht te hebben op het bereik. Het consultatiebureau stelt elk kwartaal een overzicht op van de verstrekte VVE-indicatie en stuurt deze aan de SPR. Aan de hand van de inschrijvingen kan worden gecontroleerd welke kinderen niet zijn aangemeld. Dit wordt teruggekoppeld met het consultatiebureau. Uit de evaluatie van de Lokale Educatieve Agenda (14 oktober 2010) blijkt dat op 30 april 2010 van de 549 geïndiceerde peuters er 375 daadwerkelijk op de peuterzaal waren ingeschreven. Daarnaast stonden er 117 peuters om diverse redenen op de wachtlijst, 57 peuters die volgens de criteria van het consultatiebureau risico lopen op achterstand, werden niet aangemeld voor het VVE-aanbod op de peuterspeelzaal. Op dit moment is het dan aan het consultatiebureau om dit met de ouders opnieuw te bespreken. De SPR geeft aan zelf een grotere rol te willen spelen in het bereiken van deze ouders. Ze wordt hierin echter belemmerd doordat zij omwille van privacy niet kunnen beschikken over adresgegevens van de betreffende ouders. Het is ITJ niet bekend of eenzelfde registratie wordt gemaakt voor de verwijzingen naar Instapje en/of Opstapje. Het contact tussen verwijzer en ontvangende instelling is cruciaal om zicht te houden op kinderen en het aanbod dat zij al dan niet ontvangen. Tijdens de versnellingskamer werd regelmatig genoemd dat deze terugkoppeling een knelpunt is dat voor verbetering vatbaar is.

Gemeenschappelijke definitie van de doelgroepkinderen

ITJ merkt op dat de betrokken instellingen geen eenduidige criteria hanteren om vast te stellen welke kinderen vanwege het risico op een achterblijvende taalontwikkeling nu behoren tot de doelgroepkinderen die zij willen bereiken. Het consultatiebureau indiceert op basis van de hierboven beschreven risicofactoren de peuters voor VVE. Zij verwijzen de ouders naar een van de peuterspeelzalen van de SPR, of verwijzen naar de programma's van SIW, Opstapje en Instapje. Het opleidingsniveau van de ouders werd in de opsomming van risicofactoren niet genoemd. Als ouders hun kinderen aanmelden voor inschrijving op een peuterspeelzaal vraagt de SPR naar het opleidingsniveau van de ouders. Indien de criteria van de gewichtenregeling van toepassing zijn en er is nog geen VVE indicatie toegekend dan wordt alsnog een indicatie vanwege de gewichtenregeling toegekend en kan een peuter meerdere dagdelen op de peuterspeelzaal worden opgevangen. De Kobergroep, als commerciële voorziening, werkt minder met het begrip doelgroepkinderen en risicofactoren. Als de ontwikkeling van een kind hier aanleiding toe geeft wordt het aanbod aangepast. Als kinderen vier jaar worden en naar de basisschool gaan is het opleidingsniveau van ouders nog het enige criterium om vast te stellen of het kind tot de doelgroep behoort.

Samenvattend

Voor het signaleren en doorverwijzen van de jonge kinderen is het consultatiebureau een belangrijke instelling. Daarnaast zijn er verschillende instellingen die op dit domein een aanbod hebben en waar naar verwezen kan worden. De terugkoppeling na verwijzing van een kind helpt om zicht te houden op kinderen. Hoewel tussen sommige instellingen hier afspraken over zijn gemaakt is het nog niet zo dat tussen alle instellingen structurele afspraken zijn gemaakt over de terugkoppeling van een verwijzing om zo te borgen dat kinderen in beeld blijven. Verder viel het

ITJ op dat de verschillende instellingen geen éénduidige criteria hanteren om te bepalen of een kind tot de doelgroep behoort.

4.3 Continuïteit en samenhang in de gezamenlijke aanpak

Hieronder beschrijft ITJ wat haar bevindingen zijn ten aanzien van de samenwerking tussen instellingen bij de aanpak van taalachterstand. Het gaat hierbij om de vraag hoe wordt samengewerkt aan een doorgaande lijn in zorg, welzijn en onderwijs zodat alle kinderen zonder achterstand aan groep 3 van de basisschool beginnen. Ook wordt ingegaan op de gemeentelijke sturing van deze processen.

ITJ constateert dat in Roosendaal een aantal instellingen al structureel samenwerken, dit is bijvoorbeeld het geval tussen het consultatiebureau en de peuterspeelzalen van de SPR en tussen het consultatiebureau en de SIW. Met de locaties van de Kobergroep is de samenwerking niet zo structureel vormgegeven. De gemeente heeft het mogelijk gemaakt dat elke basisschool voor 1,5 uur per week een beroep kan doen op het schoolmaatschappelijk werk van Traverse. In Roosendaal werken drie schoolmaatschappelijk werkers. Twee van hen maken deel uit van de frontoffice van het CJG. De samenwerking tussen de scholen en het schoolmaatschappelijk werk heeft een duidelijke vorm gekregen.

ITJ stelt ook vast dat er verschil is in de participatie van de instellingen in de zorgnetwerken van Roosendaal. Zo is de coördinatie van de buurtnetwerken van de SIW overgegaan naar het CJG. Dit vraagt een nieuwe positionering van de SIW op het ketenpartneroverleg/ZAT's. De Kobergroep is pas recent bij het overleg betrokken. Een structurele samenwerking tussen alle betrokken instellingen, waarin ook het CJG zodanig gepositioneerd is dat zij een verbindende schakel is, heeft ITJ nog niet aangetroffen. ITJ heeft er kennis van genomen dat er op dit moment zorgadviesteams (ZAT's) worden ingericht waarin onder andere de basisscholen en de SPR-peuterspeelzalen participeren en waar aansluiting wordt gezocht met de locaties van de Kobergroep. De oprichting van de ZAT's wordt gecoördineerd door de Thuiszorg West-Brabant.

In het onderzoek bleek verder dat de huisartsen en de GGZ niet structureel betrokken zijn in de diverse netwerken.

De keuze van de gemeente en SPR om de peuterspeelzalen van de SPR onder te brengen in de schoolgebouwen van het basisonderwijs heeft richting gegeven aan de samenwerking tussen de SPR en het basisonderwijs. Uit de interviews met professionals van de peuterspeelzalen en van de basisscholen ontstaat echter geen eenduidig beeld over de kwaliteit van de samenwerking tussen beiden. Enerzijds geven de professionals aan dat ze structureel met elkaar overleggen als het kind op vierjarige leeftijd instroomt in de basisschool, anderzijds geven zij aan dat het werken in hetzelfde schoolgebouw niet automatisch betekent dat de school en peuterspeelzaal effectief samenwerken. ITJ heeft hierover een wisselend beeld aangetroffen. Sommige medewerkers van de peuterspeelzalen ervaren nog een drempel in het contact met de basisscholen, andere medewerkers juist niet.

Uit de interviews en de versnellingskamers blijkt dat de professionals vinden dat de gemeente Roosendaal rijk is aan aanbod. Tegelijkertijd wordt als belangrijk knelpunt genoemd dat de

instellingen onvoldoende zicht hebben op elkaars aanbod en op het totale aanbod in Roosendaal. De professionals geven aan dat het moeilijk is om op de hoogte te raken en te blijven door het brede scala van zorgvoorzieningen en de vele veranderingen op het terrein van onderwijs en jeugdzorg.

De gemeente Roosendaal kent een historie van buurtnetwerkoverleg. Dit overleg wordt geleidelijk vervangen door het overleg in de zorgadviesteams en het ketenpartneroverleg. Gemeente en instellingen staan nu voor de uitdaging om verder inhoud te geven aan hun samenwerking zodat deze daadwerkelijk een positief effect heeft voor kinderen en hun ouders.

Een gezamenlijke aanpak van bijvoorbeeld taalachterstand vraagt van instellingen dat activiteiten op elkaar afgestemd worden en in samenhang met elkaar worden aangeboden. Om dit te realiseren moeten instellingen over hun grenzen heen kunnen kijken en hun werkprocessen ondergeschikt kunnen maken aan het probleem van het kind.

ITJ heeft in haar onderzoek vooral samenwerkingsvormen aangetroffen die het karakter hebben van naar elkaar verwijzen, elkaar consulteren en elkaar informeren. Ze heeft weinig voorbeelden aangetroffen van gezamenlijke aanpak zoals hierboven bedoeld, waarbij instellingen vanuit de 'één kind, één gezin, één plan'-gedachte de instellingsgrenzen ondergeschikt maken aan het belang van het kind en waar centraal regie wordt gevoerd.

Samenwerking impliceert ook overdracht van informatie, zodat instellingen gezamenlijk een doorgaande lijn kunnen realiseren van signaleren, analyseren, uitvoeren en evalueren. Het realiseren van een doorgaande lijn van vroegtijdige signalering van risico op achterstand tot passende interventies, vraagt van instellingen dat zij informatie aan elkaar doorgeven aan de hand waarvan het vervolgaanbod vastgesteld kan worden. Dit vraagt dus bijvoorbeeld van de overdracht van informatie tussen consultatiebureau en de peuterspeelzaal dat deze voldoende specifiek is zodat op basis hiervan een educatief aanbod ontwikkeld en uitgevoerd kan worden. ITJ merkt op dat het consultatiebureau veel informatie verzamelt over de ontwikkeling van het kind en de context waarin deze opgroeit. In de schriftelijke overdracht naar de SPR-peuterspeelzaal en SIW is alleen de reden van indicatiestelling aan gegeven. In de dossiers van de peuterspeelzaal is geen, op basis van de informatie van het consultatiebureau, beschreven beginsituatie aangetroffen waarop het aanbod van de peuterspeelzaal vanaf binnenkomst kan worden bepaald. Een ander voorbeeld van het niet overdragen van informatie is bij de uitstroom uit projecten Instapje en Opstapje. Hiervoor geldt dat de rapportage die SIW altijd maakt na afloop van het programma, niet mee gaat naar de peuterspeelzaal of basisschool. Omdat SIW niet langer participeert in het buurtnetwerk kan de informatie ook niet gedeeld worden met andere instellingen. Alle informatie blijft dus achter in het SIW-dossier voor het geval een nieuw kind uit het gezin het programma gaat volgen.

Het systeem '*Zorg voor Jeugd*', waarin instellingen digitaal signalen kunnen geven en dat bij meerdere signalen een regievoerder aanwijst, werkt nog niet optimaal. Technische mankementen maken dat instellingen het systeem niet betrouwbaar vinden en dus niet gebruiken.

Hoewel de instellingen zich positief uitlaten over de ontwikkelingen die op het gebied van de samenwerking in gang zijn gezet, zijn er ook bij de instellingen kritische geluiden te beluisteren.

Als belangrijke knelpunten worden genoemd dat teveel gefocust wordt op het instellingsbelang, dat langs elkaar heen gewerkt wordt en te lang op elkaar gewacht wordt.

Een van de conclusies van de evaluatie 'Ruimte voor Jeugd' is *"Dat veel geïnvesteerd is in de ketenbenadering en dat deze in aanzet nu sterk is opgezet. Het heeft nog onvoldoende tot concrete actie/resultaten geleid. De gemeente dient de regierol verder uit te bouwen en de meerwaarde en verwachtingen scherper weg te zetten"*.

ITJ heeft nog niet kunnen constateren dat de hierboven beschreven conclusie uit de evaluatie heeft geleid tot een planmatige aansturing van het benodigde ontwikkeltraject. ITJ heeft diverse gedegen beleidsnotities, heldere evaluaties en analyses aangetroffen uit de voorgaande beleidsperiode (tot 2010), maar nog geen actuele beleidsdocumenten die richting kunnen geven aan de uitvoering van het beoogde beleid op het gebied van de gezamenlijke aanpak van taalachterstand.

De vertegenwoordigers van de gemeente gaven aan dat deze tijdens de periode van het ITJ-onderzoek nieuwe beleidsdocumenten zijn geschreven en in de procedure zitten om vastgesteld te worden. Waar het gaat om het bevorderen van samenwerking tussen instellingen om hierdoor kinderen meer kansen te geven goed voorbereid naar de basisschool te gaan, heeft ITJ dan ook nog weinig concrete en actuele resultaatafspraken aangetroffen. Evenmin heeft ITJ actuele voorbeelden gezien van gerichte sturing aan de hand van meetbare resultaatafspraken met de instellingen. Instellingen en gemeente lijken op elkaar te wachten om een vervolgstap te zetten. De nieuwe LEA zal hiertoe belangrijke richtinggevende kaders moeten bieden.

Samenvattend

Alle bij dit onderzoek betrokken professionals onderschrijven het belang van samenwerking om in een doorgaande lijn van zorg, welzijn en onderwijs de taalachterstand bij jonge kinderen effectief aan te pakken. Men waardeert de in gang gezette ontwikkeling naar samenwerking en afstemming maar instellingen, professionals en de gemeente zijn ook kritisch. Om daadwerkelijk tot een samenwerking te komen die een doorgaande lijn realiseert moet nog wel het nodige gebeuren. Het centraal stellen van het probleem van taalachterstand van het kind en het daarop inrichten van de werkprocessen van de instellingen is door ITJ nog niet aangetroffen. De overdracht van informatie tussen instellingen is beperkt. Het uitgangspunt één kind, één gezin, één plan kent nog vrijwel geen praktische invulling en de terugkoppeling van en naar de verschillende professionals verloopt moeizaam.

ITJ heeft niet kunnen waarnemen dat de gemeente dit proces van samenwerking planmatig en aan de hand van meetbare doelen die voor alle instellingen richtinggevend zijn, aanstuurt.

4.4 Het Centrum voor Jeugd en Gezin

ITJ onderzocht de rol en positie van het CJG bij de aanpak van taalachterstand. Het ging hierbij om de vraag hoe instellingen binnen en buiten het CJG samenwerken om de kinderen in Roosendaal die risico lopen op taalachterstand voor te bereiden op hun schoolloopbaan. In april 2009 opende in Roosendaal de eerste van de inmiddels vier Centra voor Jeugd en Gezin haar deuren. In het CJG werken de kernpartners, de gemeente Roosendaal, Stichting Thuiszorg West-Brabant, de GGD

West-Brabant, De Sponder, Traverse, Bureau Jeugdzorg Noord-Brabant en de ketenpartners De Zuidwester jeugdzorg, Stichting MEE, SIW en Tender jeugdzorg samen om ouders, kinderen en jongeren tijdig de juiste hulp en ondersteuning te bieden. Het bedrijfsplan dat in 2008 is geschreven beschrijft de missie van het CJG als volgt:

“Het CJG Roosendaal zet zich in voor het gezond en veilig opgroeien van jongeren tot 23 jaar. Iedereen met een vraag over opvoeden of opgroeien kan hier terecht, indien nodig ook voor professionele en persoonlijke hulp”.

Het CJG beschrijft zichzelf als een plek waar ouders, kinderen en jongeren tot 23 jaar en professionals terecht kunnen met al hun vragen over opvoeden en opgroeien. De professionals van de in het CJG samenwerkende instellingen vormen een frontoffice die op afspraak, via de mail en via spreekuren bereikbaar zijn. De spreekuren sluiten aan op de spreekuren van het consultatiebureau. Het CJG-team heeft regelmatig overleg met elkaar om onder andere casuïstiek en binnengekomen signalen te bespreken. Daarnaast vindt het ketenpartneroverleg plaats, waarover eerder in deze rapportage al is geschreven. De aansluiting tussen CJG en het onderwijs krijgt vorm in de zorgadviesteams. De zorgadviesteams voor het basisonderwijs worden op dit moment onder coördinatie van de GGD opgericht. Het voorzitterschap en de verslaglegging wordt door de jeugdartsen verzorgd. De ketenregie wordt vanuit het systeem ‘Zorg voor Jeugd’ toebedeeld.

In het bedrijfsplan CJG Roosendaal is te lezen dat Roosendaal het grootste aantal risicokinderen in de leeftijd nul tot vier jaar kent ten opzichte van andere gemeenten in de regio. Dit blijkt uit de cijfers van de jeugdgezondheidszorg²⁹. In dit plan constateert het CJG ook dat het aanbod voor opvoedingsondersteuning niet altijd duidelijk is voor ouders en dat de verschillende instellingen vaak van elkaar niet precies weten wat zij doen en aan wie zij hulp verlenen. De samenwerking tussen organisaties in het CJG Roosendaal moet hierin verbetering brengen.

ITJ constateert dat het CJG nog niet duidelijk geprofileerd is. Er is overlap met bijvoorbeeld de activiteiten van de GGD. De functies ‘informer en adviseren’ en ‘het geven van licht pedagogische zorg’ lijken tot nu toe het best vorm te hebben gekregen. In de interviews en de versnellingskamer komt naar voren dat de coördinatie van de zorg een ontwikkelpunt is. Uit de gesprekken met professionals blijkt dat het CJG bij hen wel bekend is. De meeste professionals weten waar de centra te vinden zijn en welke instellingen betrokken zijn. Wat de rol van het CJG is of kan zijn is minder duidelijk voor hen. Professionals geven aan dat zij nog weinig ervaring hebben met het CJG.

In het gesprek met ouders blijkt dat voor hen het CJG nog onbekend is. In de samenwerking rondom de aanpak van taalachterstand zijn de verschillende kernpartners van het CJG weliswaar betrokken maar heeft het CJG als zodanig nog een beperkte rol.

Samenvattend

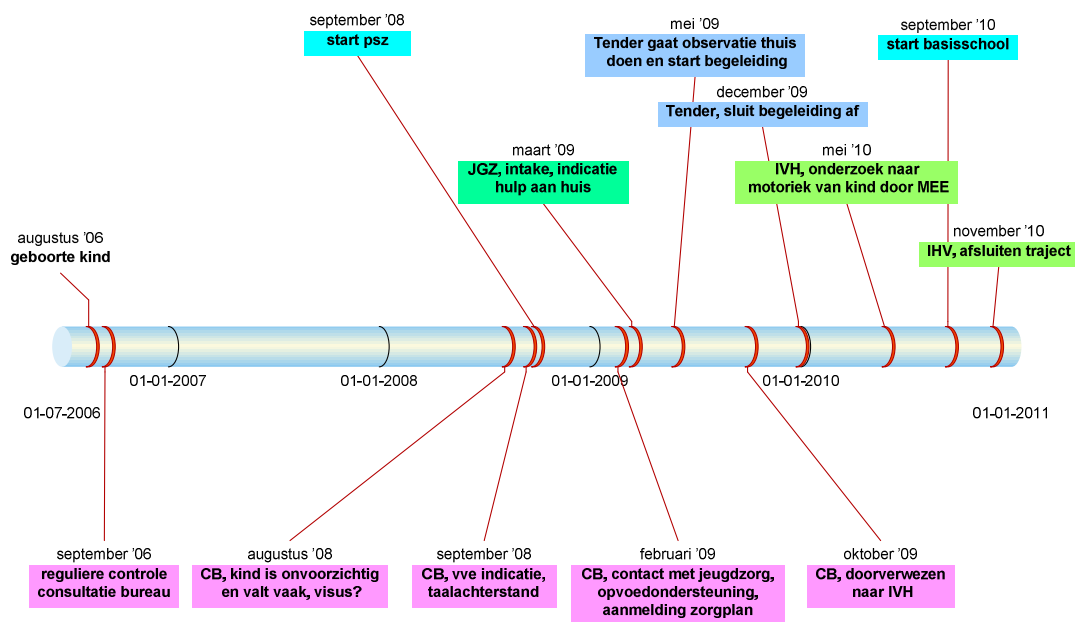
In Roosendaal zijn inmiddels vier Centra voor Jeugd en Gezin opgericht. Het Centrum voor Jeugd en Gezin wil zich inzetten voor het gezond en veilig opgroeien van de jeugd van 0-23 jaar. De

²⁹ Jeugd in beeld, 2007

meeste professionals en instellingen zien kansen voor het CJG als een organisatie die kan verbinden, coördineren en samenbrengen. Tijdens het onderzoek merkte ITJ op dat het CJG in deze specifieke rol nog niet goed zichtbaar is. Ook ten aanzien van de gezamenlijke aanpak van taalachterstand is de rol van het CJG nog beperkt. Het merendeel van de ouders die ITJ gesproken heeft was niet bekend met het CJG.

Een voorbeeld van de noodzaak tot integrale aanpak

Tobias is vier jaar en zit op de basisschool. Bij de tweede controle door het consultatiebureau – hij is dan precies twee jaar – viel op dat zijn gedrag onvoorzichtig is, driftig en dromerig. Een paar maanden later voegt de jeugdarts daaraan toe dat zijn taalontwikkeling achterblijft en adviseert de ouders om Tobias bij peuterspeelzaal aan te melden. Dat hebben zij gedaan. Ook luidt –na een huisbezoek– het advies om gezinshulp te zoeken die moeder ondersteunt bij de opvoeding. Omstreeks zijn derde levensjaar komt de gezinshulp een half jaar lang aan huis en concludeert daarna dat hulp niet meer nodig is. De peuterspeelzaal intussen beoordeelt zijn gedrag als ongeconcentreerd en eigengereid; hij reageert alleen goed wanneer hem veel duidelijkheid geboden wordt. Hij ontvangt er geen extra taalondersteuning tot hij drie jaar oud is. Moeder maakt zich nog zorgen over het gedrag van Tobias, wil na het vertrek van de gezinshulp graag vervolgonderzoek en raadpleegt het consultatiebureau. Dat verzorgt –na weer een huisbezoek– verwijzing naar MEE (Integrale VroegHulp, IVH). Bij het verlaten van de peuterspeelzaal zijn zijn taalscores onvoldoende. De onderzoeker van MEE vindt zijn taalniveau moeilijk te meten, maar adviseert pas een GGZ-onderzoek te doen als het op de basisschool niet gaat. Ook adviseert zij thuis te ondersteunen bij de opvoeding.

5 Conclusies en aanbevelingen

ITJ koos in dit onderzoek primair voor taal als invalshoek voor de aanpak van achterstand. Door taalachterstand kunnen kinderen verbale informatie missen waardoor zij niet goed begrijpen wat er van hen gevraagd wordt, moeite hebben met het herkennen van verschillende situaties in het dagelijks leven en vaak achterblijven op sociaal-emotioneel vlak. De gezamenlijke aanpak van taalachterstand in een doorgaande lijn is een concrete en effectieve interventie om de vicieuze cirkel te doorbreken en kinderen kansen te geven op een volwaardige maatschappelijke participatie. In dit hoofdstuk beantwoordt ITJ de centrale vragen uit dit onderzoek en doet aanbevelingen voor verdere verbetering van de samenwerking.

De centrale vragen zijn:

"Hoe werken organisaties en voorzieningen samen om ervoor te zorgen dat bij kinderen in de leeftijd van nul tot en met zes jaar, die een taalachterstand hebben en ouders met een lage opleiding, de achterstand weggewerkt wordt? En hoe werken ze samen om ervoor te zorgen dat kinderen die een risico lopen op een achterstand die niet daadwerkelijk ontwikkelen?"³⁰

5.1 Conclusies

De resultaten van het onderzoek laten zien dat er in Roosendaal op het gebied van de aanpak van (taal)achterstanden bij jonge kinderen al veel in gang gezet en gerealiseerd is. In het aanbod van de instellingen zijn verschillende programma's te vinden die in te zetten zijn in de aanpak van taalachterstand. Op verschillende niveaus wordt gewerkt aan het ontwikkelen van procedures en afspraken die de samenwerking tussen instellingen moeten (gaan) borgen. Gemeente en instellingen zetten zich in om Roosendaal de plaats te laten zijn waarin de jeugd zich optimaal kan ontplooiën naar maatschappelijke zelfstandigheid en participatie. Dit vormt een goede basis om op voort te bouwen en ITJ beschouwt het als een succesfactor bij de signalering en aanpak van (taal)achterstanden bij jonge kinderen.

Op het gebied van de gezamenlijke aanpak van (taal)achterstand liggen voor de gemeente en de instellingen in Roosendaal echter ook nog uitdagingen. Deze uitdagingen hebben te maken met de volgende onderwerpen; overeenstemming over de aard en omvang van het probleem van taalachterstand, bereik van de doelgroep, continuïteit en samenhang in de gezamenlijke aanpak en het Centrum voor Jeugd en Gezin.

ITJ constateert dat er nog in onvoldoende mate sprake is van overeenstemming over de aard en de omvang van het probleem 'taalachterstand'. De inspanningen en activiteiten van de instellingen en de gemeente dragen bij aan de aanpak van taalachterstand maar het ontbreekt aan expliciete overeenstemming over de aard en omvang van de problematiek. Zo trof ITJ geen gezamenlijke definiëring aan van de doelgroepkinderen waar men zich op richt. Het ontbreekt nog aan eenduidige criteria om vast te stellen welke kinderen risico lopen op achterstand in hun taalontwikkeling. Hierdoor is moeilijk om vast te stellen of de hele doelgroep bereikt wordt. Ook ontbreekt een gezamenlijke visie op de aard van het probleem en de aanpak ervan. Dit is

³⁰ Plan van aanpak ITJ onderzoek Goed voorbereid naar school, november 2009

bijvoorbeeld het geval ten aanzien van het tweetalig opvoeden en de gezamenlijke afstemming van het aanbod van de verschillende instellingen op deze visie.

Er is nog te weinig sprake van continuïteit en samenhang in de gezamenlijke aanpak van de taalachterstand. Voor een doorgaande lijn in zorg, welzijn en onderwijs zijn de werkprocessen nog onvoldoende gericht op een gezamenlijke aanpak van een probleem, over de grenzen van instellingen heen. Ook de informatieoverdracht draagt nog te weinig bij aan de continuïteit en de kwaliteit van de doorgaande lijn.

De regierol van de gemeente en haar sturingskracht ten aanzien van het bevorderen van samenwerking en de gezamenlijke aanpak is nog beperkt. Het beleid ten aanzien hiervan wordt momenteel geactualiseerd en het ontbreekt daardoor nu aan vastgelegde en meetbare doelen en effectmeting.

Zoals in de inleiding verwoord, heeft ITJ specifieke aandacht besteed aan de ontwikkeling van het CJG. Het CJG is in Rosendaal nog volop in ontwikkeling. Haar rol bij de gezamenlijke aanpak van taalachterstand is nu nog beperkt. Naar het oordeel van ITJ liggen er voor het CJG volop kansen om haar positie en rol nadrukkelijker in te vullen om een effectieve bijdrage te leveren aan de samenwerking tussen instellingen bij het aanpakken van taalachterstand bij jonge kinderen.

5.2 Aanbevelingen

Op grond van de bevindingen doet ITJ de onderstaande aanbevelingen om de kwaliteit van de samenwerking tussen instellingen bij de aanpak van (taal)achterstand te verbeteren.

Overeenstemming over de aard en omvang van taalachterstand

Aanbevelingen aan de gemeente:

- Benoem het probleem van taalachterstand en maak een kwalitatieve analyse van de omvang, aard en oorzaak ervan. Betrek in de analyse ook de problematiek van de kinderen die in een multi-probleemcontext opgroeien en de specifieke context van de gezinnen van de Poolse arbeidsmigranten.
- Stem de samenstelling van de keten af op de uitkomsten van deze analyse. Welk aanbod is nodig en wie kan dat bieden? Is er voldoende expertise in de keten aanwezig?
- Betrek ouders van jonge doelgroepkinderen bij het ontwikkelen en uitvoeren van beleid.

Aanbevelingen aan de instellingen:

- Maak afspraken over het al dan niet tweetalig opvoeden en verwerk de consequenties ervan voor het aanbod in de voorschoolse voorzieningen en in de basisschool.

Bereik van de doelgroepkinderen

Aanbevelingen aan de gemeente:

- Stel met alle betrokken ketenpartners (dus zorg, welzijn en onderwijs) de definitie op van doelgroepkinderen, zodat iedereen weet om wie het gaat, en welke criteria bepalen of een kind tot de doelgroep behoort.

Aanbevelingen aan de instellingen:

- Maak met alle betrokken instellingen afspraken over de terugkoppeling na verwijzing, zodat alle kinderen in beeld zijn en blijven.

Continuïteit en samenhang in de gezamenlijke aanpak

Aanbevelingen aan de gemeente:

- Kies taal als focus van de aanpak. Bij jonge kinderen kan het verbeteren van de Nederlandse taal werken als katalysator voor de verdere ontwikkeling. Taalontwikkeling laat zich goed meten, waardoor het mogelijk is om concrete afspraken te maken over beoogde resultaten. Een succesvolle aanpak van taalachterstanden heeft een positief effect op achterstand op sociaal-emotioneel gebied en op langere termijn op sociaal-maatschappelijk gebied.
- Formuleer specifieke doelen ten aanzien van een gezamenlijke aanpak van taalachterstand en het beoogde effect ervan voor de startpositie van kinderen in groep 3 van de basisschool. Met concrete, SMART³¹ geformuleerde doelen is het implementatieproces te sturen en kan het effect worden vastgesteld.

Aanbevelingen aan de instellingen:

- Het probleem van taalachterstand en de hulp die nodig is staat centraal. Bepaal op basis daarvan hoe de samenstelling van de keten moet zijn en hoe de instellingen gezamenlijk kunnen bijdragen aan de oplossing van het probleem. De werkprocessen van de instellingen moeten ondergeschikt zijn aan het einddoel: resultaat voor het kind.
- Zorg dat alle partijen een gezamenlijke verantwoordelijkheid voelen voor de doorgaande lijn van signalering, interventie en evaluatie. Daarvoor zijn concrete doelen nodig en concrete afspraken: wie doet wat en hoe en wie heeft de regie?
- Versterk de doorgaande lijn tussen zorg, welzijn en onderwijs. De gegevens die de ene instelling over een kind verzamelt, moet de volgende instelling meenemen bij het vervolg van de hulp en/of educatief aanbod.

Het Centrum voor Jeugd en Gezin

Aanbevelingen aan de gemeente:

- Profileer het CJG in haar specifieke rol van coördinatie en verbinding in het netwerk van instellingen.
- Geef het CJG die taken die bij deze specifieke positie horen zoals coördinatie van zorg.

Aanbevelingen aan het CJG:

- Neem het initiatief tot het maken van praktische afspraken over een multidisciplinaire aanpak. Spreek af waar en door wie beslist wordt over een multidisciplinaire aanpak, welke professionele ruimte nodig is om een gezamenlijk plan van aanpak te maken en uit te voeren en wat de positie en rol is van het CJG.
- Versterk vanuit het CJG de continuïteit en de samenhang bij de gezamenlijke aanpak van taalachterstand.

³¹ Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden

5.3 En nu verder

De gemeente heeft al bij aanvang van het onderzoek aangegeven dat ze met de aanbevelingen aan de slag zal gaan. ITJ vraagt de gemeente om samen met betrokken partijen en ouders een concreet plan op te stellen. Dit plan kan onderdeel zijn van een bestaand uitvoerings- of beleidsplan. ITJ zal aan de hand van het plan van aanpak de uitvoering en aanpak de komende twee jaar volgen.